

Miriam Y. Arani (2008): **Rozdwojona pamięć – Fotograficzne wizerunki własne i obce Niemców i Polaków z Reichsgau Wartheland (Okręg Rzeszy Kraj Warty) w latach 1939-1945**. Praca doktorska z zakresu „Bildwissenschaft“ na Universitaet der Kuenste Berlin

W czasie drugiej wojny światowej, zarówno w narodowosocjalistycznych Niemczech, jak i w okupowanej Polsce, zrobiono miliony zdjęć. Część z nich została po wojnie dostarczona do archiwów, bibliotek i muzeów, by dzisiaj tworzyć nasze zinstytucjonalizowane, fotograficzne wspomnienie o wojnie, niemieckiej okupacji w Polsce i Holokauście. Jak w owym czasie Niemcy przedstawiali siebie a jak Polaków? Jak Polacy przedstawiali siebie a jak Niemców? Na przykładzie Wielkopolski i „stolicy okręgu“ Poznania przeprowadzono badanie dotyczące tego, jakie obrazy siebie i innych utrwaliły się na fotografiach z lata 1939-1945. Mając na uwadze to, że nazistowska polityka okupacyjna na tym obszarze charakteryzowała się segregacją rasowo-narodową Niemców, Polaków i Żydów, nasuwa się pytanie o to, w jakim stopniu fakt ten znalazł odbicie w ówczesnych źródłach fotograficznych. Aby orgarnąć, zanalizować i zinterpretować ogromną ilość dostarczonych zdjęć, posłużono się zorientowana interdyscyplinarnie metodyka, która w oparciu o dyskusje, jakie toczą się w Niemczech, można nazwać „bildwissenschaftlich“.

Przy badaniu fotografii z „Reichsgau Wartheland“ podjęto próbę połączenia metod historycznej krytyki źródłowej z dokładnym opisem przedmiotu, typowym dla historii sztuki. Na początku, zarówno w niemieckich, jak i w polskich instytucjach, trzydzieści tysięcy fotografii z obszaru Kraju Warty posortowano i poddano krytyce źródłowej (zbadaniu autentyczności); dziesięć tysięcy spośród nich uznano ostatecznie za „oryginalne“ i każda z nich opisano, zgodnie z metodą stosowaną przez historyków sztuki. Na koniec, w oparciu o źródła pisemne i naukowo-historyczną literaturę przedmiotu, na tyle, na ile było to możliwe, odtworzono treść fotografii, jak i okoliczności ich powstania. Z uwagi na to, że mamy to do czynienia ze źródłami, na które składają się ogromne ilości fotografii, a pytanie (o obrazy własne i obce), na które próbujemy odpowiedzieć, jest w zasadzie pytaniem z zakresu nauk społecznych, przy analizie jakościowej całego materiału zastosowano teorie i założenia socjologiczne. Dzięki ocenie zdjęć z perspektywy (proto-)socjologicznej, możliwa była typologizacja szczególnie istotnych grup autorów i ich fotografii (prywatnych fotografii niemieckich tworców, niemieckich fotografii prasowych, niemieckich fotografii policyjnych, prywatnych fotografii polskich tworców, fotografii polskiego ruchu oporu).

Resultaty można przedstawić następująco: Fotografie powstałe w Kraju Warty w latach 1939-1945 podlegały selektywnemu przekazowi. Podczas gdy do Niemiec przekazane zostały niemalże wyłącznie fotografie niemieckich autorów, w Polsce znalazły się zarówno te wykonane przez Niemców, jak i przez Polaków. Znaczna większość fotografii z Kraju Warty pochodzących z lat 1939-1945 wykonana została przez autorów niemieckich (ok. 90%), a tylko niewielki udział (ok. 10%) przypada na twórców polskich. Profesjonalna produkcja i dystrybucja fotografii polskich autorów była celowo hamowana przez narodowosocjalistyczne władze okupacyjne. Wielu Polaków nie fotografowało samemu, lecz zbierało zdjęcia niemieckie, zwłaszcza w celu uwiecznienia stosunku Niemców do Polaków. Tematem zdjęć niemieckich fotografów prasowych i prywatnych niemieckich autorów są przede wszystkim stosunki wewnętrzne Niemiec. Zwłaszcza fotografie prywatnych niemieckich autorów dzieła się na dwie grupy: podczas gdy wykonane przez nich zdjęcia znalezione w niemieckich instytucjach skupiały się wokół tematyki stosunków wewnątrzniemieckich, w polskich instytucjach liczne są zdjęcia dokumentujące naznaczony przemocą stosunek Niemców do Polaków w latach 1939-1945.